

การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมแนวสังคมนิยมจีนและ
วรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย
中国现实主义文学思潮与泰国“文艺为人生”文学思潮比较研究
The Comparative Study of Chinese Realistic Literature
Trend and Thai Life's Sake Literature Trend

徐佩玲¹

บทคัดย่อ: นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมจีนไทยในบ้านเรายังมีจำนวนไม่มากนัก เท่าที่ผู้วิจัยค้นพบข้อมูลส่วนใหญ่มักจะศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของวรรณกรรมจีนโบราณที่มีอิทธิพลต่อไทยอาทิ สามก๊ก ไม่เช่นนั้นก็เป็นกรวิจัยหรือศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของนวนิยายกำลังภายในจีนของฮ่องกงหรือไต้หวันที่เคยแพร่เข้ามาในไทย แต่การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมจีนสมัยใหม่นั้นยังมีน้อย ดังนั้นบทความนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมแนวสังคมนิยมของจีนและวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย โดยเริ่มจากกำเนิดของวรรณกรรมทั้งสองแนวดังกล่าวตลอดจนพัฒนาการของวรรณกรรมทั้งสองกระแส โดยที่มุ่งให้ความสำคัญกับความเหมือนและต่างของพัฒนาการด้านวรรณกรรมสองกระแสเป็นหลัก

คำสำคัญ: วรรณกรรมจีนสมัยใหม่; วรรณกรรมเพื่อชีวิต; ประเทศไทย; วรรณกรรมแนวสังคมนิยม

¹ไพรินทร์ ศรีสินทร นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวรรณกรรมสมัยใหม่และวรรณกรรมร่วมสมัยจีน มหาวิทยาลัยซานตง ประเทศจีน และอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

徐佩玲，女，山东大学博士生，研究方向：中国现代文学；泰国瓦莱叻大学中文系教师
Pairin Srisinthon, Ph.D. student of Modern Chinese Literature Program at Shandong University, China; Teacher of Chinese Program at Walailak University, Thailand

摘要：迄今为止，将泰中文学作为比较研究的对象甚少。经过笔者调查发现大部分研究的内容与中国古代文学尤其是《三国演义》对泰国文学的影响有关，再者为港台武侠小说对泰国文坛的宣传和影响类似研究，但是以中泰现代文学思潮作为核心研究则少出现。有鉴于此，本文将以比较文学角度浅谈中国现实主义文学思潮与泰国“文艺为人生”文学思潮，试图对它们在历史进程中的演变进行研究，而更关注它们在整个发展过程中产生的异同之处。

关键词：中国现代文学；“文艺为人生”文学；泰国；中国现实主义文学

Abstract: From the past to present, the comparative studies between Thai and Chinese literature in Thailand can be seldom found. . As the research has found most of the information usually study about influence of Chinese classic literature in Thai such as “Three Kingdoms”, or the influence of Hong Kong or Taiwan martial arts novels in Thai, but the study about modern Chinese literature is rare. This article aimed to compare the realistic literature trend in China and “Life’s Sake” literature trend in Thailand, focusing the study of evolution in the course of their history, and more concerned about their similarities and differences throughout the development process.

Keywords: modern Chinese literature; “Life’s Sake” literature; Thailand; realistic literature

现实主义既是 19 世纪的一种主流世界观，也是当代欧洲掌握政权以及确立世界政治统治时期出现的一种文艺思潮和文艺运动。其思潮在中国文学 20 世纪创作的过程中产生较大的影响。童庆炳在《文学理论

教程》写道：“现实型文学是一种侧重以写实的方式再现客观现实的文学形态。”¹ 1902 梁启超在《论小说与群治之关系》引进“写实”字，认为：小说可以分成理想的和写实的两种类型，前者致力于一种更美好的想象世界的打造；而后者则揭示那些被掩盖或被忽视的现实世界所谓“真相”。² 换句话说现实主义需要追求客观性，揭露社会本质，替贫困群体或者弱势族群说话，富有朴素的人间情怀和人道精神。五四新文学先驱们吸收西方的现实主义思潮，导致中国文坛走进文学现代化的轨道，现实主义思潮从此成为中国文学最重要的组成部分。

王嘉良、田汉在《中国现当代文学》指出：“五四”文学提倡“人的文学”，是“五四”民主、科学思潮的反映；三十年代文学由“人的文学”向“阶级文学转化，适应了当时的社会革命要求；抗战时期的文学强化民族意识，……建国后十七年文学特别强调阶级倾向与政治倾向性，……新时期文学又一次呼唤“人性解放”、“人的意识”的觉醒。³ 张弢本和林志浩的《中国现代文学史》以政治意识形态判断中国现实主义思潮将其思想的演变分成三个阶段：以西方的现实主义（“五四”新文学时期）、苏联模式的现实主义（左联时期）、中国式的革命现实主义（40 年代以后）。⁴ 周志强在《现实主义与新世纪长篇小说的文体政治》表示 20 世纪 30 年代，中国作家以矛盾为代表开始把“写实主义”和长篇小说的文体使命紧密联系在一起⁵。

他认为，建国时期的文学，是以爱国主义与革命精神为主题创作的，而二十世纪末的现实主义文学则形成走向多元化的趋向。总之，现

¹ 童庆炳：《文学教程理论》（第四版），高等教育出版社 2008，第 180 页。

² 周志强：《现实主义与新世纪长篇小说的文体政治》，《艺术广角》2010 年，第 6 期。

³ 王嘉良、田汉：《中国现当代文学》，浙江大学出版社 2006 年，第 3-4 页。

⁴ 宋剑华：《二十世纪中国现实主义文学运动之反省》，《文学评论》1999 年，第 5 期，第 83 页。

⁵ 周志强：《现实主义与新世纪长篇小说的文体政治》，《艺术广角》2010 年，第 6 期。

现实主义文学思潮在中国的发展过程中为了能够当时不断演变政治、经济、文化相应，继而不断调整，从五四运动时的主要作家，如鲁迅、茅盾等开始引进西方思想理论，并按照自己的理解对文学进行改革，要求与现实相结合，突破旧文学的传统形式到二十世纪末期，现实主义文学思潮越走越成熟、并具有中国化的特色。

与中国相同的是泰国“文艺为人生”文学思潮也是从西方引入的。由于提出这种概念的泰国进步作者，都称他们研习过马克思主义理论而受到了影响，并以其理论来解释当时泰国文学的发展，因此诸多泰国文学家认为其思潮是社会主义的产物。Treesin Boonkajorn 的《小说与泰国社会》给泰国“文艺为人生”文学定义为：“它是一种以提出社会问题为核心的文学作品，其写作形态反映了社会黑暗面所引发的各种问题，并解答、剖析某时代问题需所在的根源；同情受害者，引发读者深思，启发并指引更好的出路，或鼓励身处黑暗社会中受害者应对未来寄予美好的期望”。¹ 一位泰国激进知识分子的代表乃丕对“文艺为人生”思潮认为：“文艺规范原则不是文艺为文艺，文艺是为美好的愿望和合理性生存的，我们要启迪读者的理性与智慧、追求以时代的变迁对自己的文学作品进行改造、创作符合现实生活演变的作品”。² 他提出人类平等理念，认为没有“文艺为文艺”思想，写作人士要向农工劳动者学习，文艺归于大众。曾经在中国生活并受“延安”精神的影响的泰国作者 Udom Srisuwan 在他的文章《从文学看社会、从社会看文学》，对泰国文坛提出““文艺为人生”的口号，他认为西方文艺分成两种类型：文艺为文艺（Art for art's sake）、文艺为人生（Art for

¹ Treesin Boonkajorn: 《小说与泰国社会》，page 16.

² Assanee Polajun: "The Article of Assanee Polajun", Samanchon Publishing Thailand, 1997, page 384-454.

life's sake)，他建议，现阶段泰国作家应以“文艺为人生”为主要理念创作自己的作品。他在文章中表示：“作家该看破人性，并通过自己的写作呼吁社会和民众，取得他们的同情和帮助，共同揭露社会的种种丑恶、黑暗和腐败；他们将以文学为争夺公正与自由的工具、引导大众走向避免人与人之间压迫和歧视的方向”。¹ Udom 借鉴西方文艺思潮的理论解释文学使命的这篇文章对当时泰国文坛产生了很大的影响，从而引起当时泰国文坛的争论，认为他偏重社会主义思想或有意传播其思想，反抗泰国主张的资本主义主流文化。另一方面，很多泰国激进作家对这种观念表示认同与接受，开始起步并走向文艺为人生创作的道路。由于各种客观原因，泰国“文艺为人生”文学思潮整体上经历了酝酿、旺盛到消解的发展运行过程，而且它还与泰国政变有密切关联。与中国现实主义文学思潮相对比，现实主义在中国文坛转变时期扮演了主导作用，迄今从事中国文学的诸多作家都以它作为“指南”，指引自己的创作；泰国“文艺为人生”文学思潮则一直被认为与泰国主流意识形态（资本主义）对抗和有宣导政治的作用，不是推动文学改造，所以在二十世纪末期其思潮逐渐消失。

思想酝酿的阶段

中国现实主义思潮的诞生与历史转变关联紧密。中国经历了从半封建殖民的国家向社会主义国家体制的转型。在历史各阶段的政治动摇中，中国文学需要摆脱传统社会的旧文学形态，而适应此时社会、文化、经济变化的全新文学。“五四”新风格的现代文学由此产生，并针对封建文学的进行全面批判，提倡现实主义的创作方式。中国学者与作

¹ Bunjong Barnjedsin: “See Literature from Society, See Society from Literature”, “Atrrs ,Literature and Life”.

家一致公认现实主义运动使中国文学走出了古典文学的封闭时代，进入了世界文学现代化的轨迹。五四文学运动的领袖们对西方现实主义全面的引进与研究，完善中国文学现实主义的理论体系。当时新文学具有“指导人生、改良人生，提高人们的精神，激励人民的积极性的社会教化功能”。¹ 这显示中国现实主义文学一开始注重“个体”意识，强调个人解放，加强人民思维方式的改变。五四新文学的形式和内容全新改造，特别是语言形式，白话文取代了文言文。文学作品体裁无论是小说、散文、诗歌、戏剧等都有出现了现代化的印迹。

泰国与中国不同的是，经过 1932 年的政变从一个封建国家（半封建殖民地国家）走向了君主立宪的民主政制道路。但是从 1932 年政治改革以来，可以说泰国是世界上政治动荡最为频繁的国家之一，而且政权长期掌握在军人手里。军政霸权给泰国政治、社会带来了巨大动乱，并引起了百姓的恶感和反抗。由于国内政治的动荡加上二战后社会被摧残，使一部分泰国激进作者开始思考、反省过时的写作思路和叙事方式，创新的写作方法。西巫拉帕与社尼·绍瓦蓬两位泰国激进作家率先运用写实方式创作他们的小说，而这些作品被泰国文学家称谓“文艺为人生”文学。这两位作家在国内接受过良好的英语教育，并有出国考察、留学的经历，因此具备有利于阅读、理解西方理论、著作、文学作品的优越条件。他们为自己创作开阔眼界，也因而形成与当时其他作家完全不同的文学风格。

泰国“文艺为人生”文学思潮也伴随着研究马克思主义的泰国学者与作家进入泰国。1947 年泰国激进知识分子开始引入苏俄马克思主义

¹ 宋剑华：《二十世纪中国现实主义文学运动之反省》，《文学评论》1999 年，第 5 期，第 74 页。

理论，他们通过此思想观念解读泰国文学的历史进程。1950 年泰国一名激进作者乃丕（Asanee Polajun）在泰国杂志“Royal Letter”上，刊登了一篇《看了泰国文学一眼》的文章，以社会阶级斗争的视角分析泰国文学的发展，将泰国文学分为两种类型：有产阶级文学、无产阶级文学即劳动阶级文学，并指出大多泰国文学是封建社会的文学，是为统治者或有产阶级服务的。在泰国特殊的历史条件下，出现了“文艺为人生”文学思潮，成为当时文坛的焦点。这种文学思潮最初由泰国激进作家引入国内，这是由于他们有机会在国外留学、生活、阅读西方思想理论书籍，因而引用这些理论批判泰国古代文学与创作自己的作品。有些作家透露他们曾经阅读过毛泽东思想有关的著作、中国现代文学作品甚至出席过延安文艺座谈会。由此可见，中国文学作品或思想理论对泰国“文艺为人生”文学思潮也有影响。

依据文化研究有关的理论，文化转型期的出现一般有三个主要原因：一是物质世界的巨变；二是人类精神世界的巨变；三是统治体系的剧变。¹中国现实主义与泰国“文艺为人生”文学思潮的诞生都与上述三个原因相关，但是统治体系的剧变是第一动因，特别是外力导致的统治体系的改变造成的。为了能像西方国家那样走向现代化之路，两国都认同要推翻封建制度，因而总结历史的经验及当时的国际环境作出了选择，中国选择走社会主义的道路；泰国则选择走民主主义的轨道。中泰两国均在 19 世纪遭西方殖民者进入侵掠夺，均经历过殖民战争的阶段，均在西方国家武力方逼迫下忍辱签订不合理的条约，两国的国防与贸易权被他国所控制；控制国违法被控享有回国辩护的自由。但我们不能否认的是，西方的现代科技为自己的国家增强了国力，也使自己的人民更为富

¹ 李建：《泰国近代文学的起因与发展》，《解放军外国语学院学报》2005 年，第 1 期，第 107 页。

有，其实许多西方的经验与知识也值得我们学习模仿。西方的思想理论被两国知识分子通过各种方式引进，包括文学思潮理论。西方帝国主义的侵略，带来的祸害无穷，加重了泰中两国人民的苦难。中泰知识分子认为适应统治体制的转变，人民心理健康、理性思考很重要，文学改革有助于人们精神的解放。中国有五四文学运动，将中国文坛推进现实主义的范畴，泰国则以“文艺为人生”文学思潮批判古典文学，从而提出新的写作叙事方法。两国新文学思潮将国家、社会革命的理想移植到文学中来，中国五四现实主义文学给未来社会主义的政治的建设做好了准备；泰国“文艺为人生”文学思潮向劳苦大众灌输了政治文化元素、同时为人民普及了民主政治建设的意识。中国现实主义思潮的建设受到全国人民和政府的支持；但是泰国“文艺为人生”文学思潮不但不被泰国政府看好，反而被诬蔑为传播社会主义思想，使不少作家遭受迫害。从推动民主政治建设的角度看问题，当时泰国军人政府以维护政治稳定和以镇压、防范共产主义威胁为由，特别限制激进作家的行动与写作，因此“文艺为人生”文学思潮开始对广大民众的影响十分有限。

思想发展历程

中国现实主义文学 30 年代从诞生阶段强调人民解放、“人的文学”往“革命文学”的道路走。“革命文学”明确高扬文学的阶级性，主张文学为无阶级服务，强调文学就是宣传政治思想。¹ 这时期文学变成传播政治理念的渠道，文学作为一个重要革命工具而认知，不是简单的艺术问题，而只能作为政治斗争的东西，阶级斗争的工具。“人的解放”精神依然是这一时期文学的主调之一，然而其突出的特点是强化了

¹ 杨彬：《现实主义文学思潮在中国的百年嬗变》，《海南大学学报人文社会科学版》2003 年 3 月，第 63 页。

积极解放和民族解放的意识，甚至这在相当程度上超过了对“人的解放”的要求。¹ 五四现实主义注重“个人”解放，30年代现实主义文学以创造社、太阳社为代表则关注“集体”解放，阶级斗争与政治意识形态介入了文学内容，这是受到苏俄现实主义模式的影响。因此，当时现实主义文学表示了社会意义高于审美意义的特点，回归依赖于传统文化的集体精神。作家不仅描写现实社会，还要表达自己“理想的世界”、“乌托邦的社会”，将个人的期待呈现出来。有的作家、批评家认为30年代的文学远离五四新文学的目标，将现实主义文学逐渐淡化。如鲁迅指出：“像创造社那样从”组织生活论”出发，使文学沦为单纯的宣传工具，就是“踏着文学是宣传的梯子而爬进唯心的城堡里去了”。²

40年代现实主义文学处于抗日战争和国内解放战争的时代。抗战与民族解放是时代要求文学创作必走之路。七月派将现实主义文学的社会功能与审美观念结合起来，取得很好的成就。此外毛泽东的延安精神，推动工农兵文学思潮的发展，解放区作家对这种文学类型作出了很多贡献，造出了大批抗日英雄小说，呼吁人民在屈辱中奋斗，在抗日战争换来中国的新生。工农兵文学思潮是现实主义思潮在特殊时代的特殊状态。³

50-70年代中国现实主义文学思潮越走越与本意很远，文学政治化在很大程度上体现出来。当时的文学创作“用艺术形式来再现中国共产党领导的新民主主义革命的必然性与正确性、普及与宣传中国共产党的历史知识和基本概念的叙事文学作品”。⁴ 由于诸多作者经历过阶

¹ 王嘉良、田汉：《中国现当代文学》，浙江大学出版社2006，第9页。

² 杨彬：《现实主义文学思潮在中国的百年嬗变》，《海南大学学报人文社会科学版》2003年3月，第63页。

³ 同上，第65页。

⁴ 陈思和：《中国现当代文学史教程》第二版，复旦大学出版社2007年，第74页。

级斗争、解放斗争的经验或是在“五四”文学运动中成长起来的，他们将自己的革命经历与文学写作融合为一体，表达强烈的政治目的。更重要的是有些精英作者以独到的世界观和审美意义创造出优秀作品，如老舍的话剧《茶馆》，通过一个民间的茶坊展现当时历史的变化，打破围绕政治意识为核心的限制体裁；矛盾的《子夜》，批判了资本主义带给无产阶级的苦难，以及其所造成的负面影响。在那段非常年代出现的过分偏重文学的政治化与阶级斗争的局面，使中国现实主义文学浅淡化又破坏文学的性质，文学的内容题材愈来愈窄，左倾文艺思潮扩大，导致了十年“文革”的出现。这也证明了某种事物走向极端极限后会物极必反颠倒过来。

泰国 40 年代末期那些充满虚幻思想，引导读者逃避现实的作品充斥泰国文坛，使进步的文学家感到自己责任重大。因此，战后泰国文坛展开了一场针锋相对的文艺论战。曾经受到社会主义思想影响的作家，在自己作品中明确提出人民是社会的主人，应该由人民来决定社会面貌的思想；并提出了“艺术为了人生”的口号，与当时社会流行的“艺术至上”、“为艺术而艺术”的思潮相对抗。两位泰国激进作家、评论者乃丕和 Udom Srisuwan 将“文艺为人生”思潮引入泰国文坛，并在当时著名杂志提出这种理念。文艺为人生”以替百姓特别是泰国底层阶级说话为宗旨，揭露现实社会生活、对社会现实进行深层次的理性思考。Udom Srisuwan 坚持不能纯粹追捧“文艺为文艺”，认为不应该有其理念，唯有“文艺为人生”，认为文艺来自生活，文艺与人生息息相关。当时一些泰国文坛影响较大的杂志发表泰国激进知识分子“文艺为人生”的理念文章之后，一批具有进步思想的现实主义作品相继问世。许多进步作者以开发的眼光接纳这种观念，从而介入“文艺为人生”文

学运动，写出从未有过的类似作品。一批年轻作者尽力打破传统写作风格，放弃以王宫生活为题材的内容，直接取材于现实生活，反映泰国社会的矛盾，表示自己的政治思想。西巫拉帕与社尼·绍瓦蓬是这批激进作家的代表。西巫拉帕《男子汉》中，通过男女爱情故事，反映泰国社会的黑暗、批判社会上不合理的事件。社尼·绍瓦蓬《旺拉娅的爱情》写一个出身较贫困的女主人公旺拉娅考取公费留学生奖学金，到法国攻读音乐。在法国，她接受了进步思想，结识了一个农民出身流落国外当码头工人的泰国青年，两人因思想相同而相爱，他们有意回国后要去农村，为广大的工农群众服务。这些作品都反映当时知识分子的理想与情操。社尼的代表作《魔鬼》是当代泰国文坛最优秀的长篇小说之一。作品以太平洋战争期间泰国人民反抗日本侵略军这一历史为背景，反映了泰国农村劳动人民的困苦，还叙述了出身贫苦的知识分子男主人公和出身豪门闺秀的女主人公的成长过程与进步思想。其小说受到泰国评论界的好评。那时作家们从不同的视角在写作中表现新思想与旧思想的冲突，揭露社会的黑暗面，反对专制独裁，提倡自由民主。

1951 年泰国发生政变，军人政府通过以管制报刊业，实行新闻监控、检查制度，来干涉报刊行业。泰国作家、记者们对政府侵犯自由发表文章的态度，表达极大不满，组织一个“保护报刊权利社团”反对泰国政府不合理的举措，并在 1952 年举行一个反对朝鲜战争、维护世界和平的示威活动，政府以反对泰政府、传播社会主义思想为理由，逮捕了他们。当时的现象被称为“和平起义”，很多激进记者、作家被捕入狱。从这些事件可以看出，泰国“文艺为人生”文学，在发展中历尽坎坷，在斗争中成长艰辛。激进作家在军人政府眼中是个“变节分子”、“叛乱分子”，捣乱泰国社会治安。这些知识分子离开监狱后，还坚定

不移从事创作，相继以文章为武器，反抗独裁军权、各种社会黑暗以及种种腐败。集·普密萨是当时激进作家的代表之一。他写了一篇详细解释“文艺为人生”与“文艺为文艺”思潮的文章，让人们能更清楚地识别两种思潮的根本区别。

泰国文坛认为 1958 -1964 年是泰国的“黑暗时代”。那时沙立军帅政府又以防止共产党对泰的渗透的借口，封闭了很多报刊、抓捕许多记者、作家，并禁止泰国人阅读被政府界定为有传播共产主义嫌疑的书籍。很多泰国作者受到了猛烈围攻，以致逃往泰国森林介入泰共；有的作家如四巫拉帕流亡中国；社尼·绍瓦蓬停止写作当外交官。只有集·普密萨一个人在监狱里，继续创造，他的作品在反映泰国底层阶级受到霸权主义影响的痛苦生活同时，进而批判统治者的丑恶嘴脸。

表面上泰国实行的是君主立法制，但长期以来，政治一直处于军人与文人之争，不断出现军队干预、废除宪法的局面。军人统治者为了争夺更多的财富和权力，加深泰国政治的混乱，助长了腐败和权力的滥用，使国家经济社会的发展缓慢，使泰国人的生活更加困苦、民众的政治觉悟普遍不高，是由于当局认为劳苦大众只是他们玩弄政治手腕时可利用的工具，没有采取相应的措施来提高民众的政治觉悟和理解政治文化。当政局缓和时，泰国人民才认识到国家经济在军人长期统治下更为衰退；与此同时，泰国的精英和知识分子也认识到，应审时度势对当时的社会现状重新进行分析、判断，才能为国家开辟出一条走向复兴之路。

“文艺为人生”文学的代表人物逃往国外或介入泰共后，“文艺为人生”文学思潮一度在泰国大学传播活跃。通过大学生自行组织的文

艺、文学组，举办创作活动，使“文艺为人生”文学思潮重新抬头。大学生们拿前辈如乃丕、社尼·绍瓦蓬、集·普密萨等创作的“文艺为人生”文学作品来翻印、出版，从而提高这些作品的文学价值，也引起了年轻人的关注。70年代的年轻人的政治意识逐渐浓厚，阅读“文艺为人生”的文学作品更激发他们有对改革当时政治寄予期望。可以说当时泰国军人政府和百姓的关系十分紧张，仍至恶化，当时的知识分子认为必须摧毁军事独裁，唯有彻底消灭之，社会存在的矛盾才能化解，社会才能和谐。自“文艺为人生”文学思潮从开始问世到那个阶段已发展到了顶峰。年轻作家已继承前辈们“文艺为人生”的思想的衣钵相继创作。这些作品内容反映了政府霸权与学生、工农之间的矛盾，呼吁民众觉醒，为争取自由和民主而斗争。诸多作品都与宣泄被压抑已久的政治情绪和对理想政治的期待有关，以政治理念为参照，阐述了应如何建立一种更为合理的政治机制，以使国家的命运能逆转，从而走向康庄大道。这些文学作品使泰国人认清了当时军人霸权造成的恶果，导致不公平的社会，推动知识分子、大学生倡导改革社会的主张。1973、1976年10月泰国爆发了反对政府的革命，其中一个因素来自于学者、大学生们受“文艺为人生”文学思潮的影响。在这两次大流血事件之后，泰国当时的统治者被迫下台，流亡到国外，从而结束了长期军人统治的时代，开始了中产阶级统治国家的新时期。泰国这两次民主运动成功地推翻反动政权，由此成为泰国政党政治演进中的重要转折点，标志着泰国政党的发展从依附军人发展到自由民主的起步阶段。

综观中国现实主义思潮与泰国“文艺为人生”文学思潮的发展历程，可以看到在历史社会大变动的背景下，它们各自展现了自己独特的

发展形态。两种思潮的成长与政治演变息息相关。虽然在发展的过程中存在多次的文艺争论，而中国现实主义文学一直是朝着建设社会主义国家的方向走。“文艺为人生”文学思潮则以反对当时独霸军权政府为主导，因此从事这些文学作品的作家、知识分子被政府以抵抗民主制度、主张社会主义思想为由被抓捕，甚至被枪打杀。不可否认的是两种思潮的共同点在于强调文学的政治化，以反映阶级斗争、政治斗争为主，给读者以警示和指引理想的道路。中国现实主义思潮与泰国“文艺为人生”文学思潮都是大革命的动因之一。在文化大革命运动中的知识分子是首当其冲的受害者，因为“文化大革命”从一开始就以文学艺术作为其主要批判领域。¹与中国不同的是泰国 1974 和 1976 年的大革命是以政变为主，用“文艺为人生”文学思潮启发大学生、知识分子，并成为反抗军人政府的重要思想。

在全球化时代的转变

文革结束后，学术领域探讨的是文艺与政治的关系，文艺是否服从政治、为政治服务等问题，反思极左思想，纠正文革错误。总之，中国对这些问题研究、思考、讨论有利于未来中国现实主义文学的发展和进步。中国现实主义文学体现出对“五四”文学运动思潮的回归，则进行批判文革的最恶性，对现实社会中的疾病大胆地批评。巴金 70 年代的经典作品以个人的经历体悟到文革的错误。他的《随想录》中痛心疾首地呼唤着“五四”精神的真正回归，并且以这部著作的写作，实践了这一回归的努力。²

¹ 陈思和：《中国现当代文学史教程》第二版，复旦大学出版社 2007 年，第 162 页。

² 陈思和：《中国现当代文学史教程》第二版，复旦大学出版社 2007 年，第 190 页。

1978 年中国政府决定进行经济体制改革，实行对外开放政策，给中国全面带来的改进与发展。邓小平对文艺讨论的问题中，基本上坚持对“工具论”和资产阶级自由思想的反对。因此，20 世纪 80 年代以来，中国文学形态多元化倾向的出现，这是除了与作者的思想、艺术实践方面解放有关的，还接触到社会价值观的转变，而且更跟踪文学发展中多元形态的形势，关注国际文学理论发展的新潮流，取得了很好的成果，出现了“百家争鸣”的现象。中国现实主义文学思潮和其他创作方式共处与竞争发展，完善自己的理论体系。知识分子、作家、评论家共同认识到持现实主义唯一的创作主流，对今天社会、时代快速转变不适应，现实主义将要突破传统的单一模式，在与其他创造方法和艺术流派吸收与融合中，丰富自己的思想体系，最终使自己达到比较完备的新形态。在新思潮如现代主义、后现代主义等出现的语境中，现实主义文学受到其的影响，而表现出较为复杂的倾向。周志强在解释中国新世纪长篇小说的转型时，指出中国 20 世纪 90 年代后，中国长篇小说出现“私人经验对集体经验的替代”¹ 从此可以看出现实主义文学从注重“集体”社会改造的使命，变成注重“个人”的体验和表达，逐渐放弃对阶级话语、政治立志传达的表现。“个人化叙事”的倾向，决定了作家可以在长篇小说中“寻找真正自己的感受、体验和表达”。它不再直接反应人们遇到国家、社会的现实大问题，而是将个人在全球化现实社会生活的困惑曲折地展现出来。这使现实主义文学得到更多空间的发展。在很多文学思想碰撞的新时代，现实主义文学仍然是中国文坛的主

¹ 周志强：《现实主义与新世纪长篇小说的文体政治》，《艺术广角》2010 第 6 期，第 51 页。

要概念，“五一工程”和“矛盾文学奖”获奖作品，主要都是现实主义作品”。¹

与中国相似的是泰国文坛 70 年代末，也对社会大事件进行反省。“文艺为人生”文学以批判的笔锋揭示 1973 年与 1976 年泰国革命的负面现象。文学内容带有悲伤的口吻，反映了人们在成长过程中未能实现理想和信仰的失落。有的作品反映知识分子介入泰共后，在阶级斗争中表现差强人意，取得的经历也是令人失望。泰国评论家认为这些文学作品已经脱离了为政治服务的形式，并富有艺术的美感，使这种类型的文学作品日益成熟渐臻佳境。例如 Asiri Thammachot 《坤通（人名），你将在早晨回来》，写一个农民母亲期待参与泰国革命的孩子回家的故事；获得东南亚条约组织文学奖的泰国著名诗人 Nawarat Pongpaiboon《只有行动》的诗，叙述泰国青年对政治改革与对未来美好憧憬的期盼。90 年代后，在军人独裁政府垮台后，泰国的政党才得以开始了较为稳定的发展。当军队干政、军人霸权从泰国社会逐渐消失时，“文艺为人生”的文学作品却走上了衰变的下坡路。泰国“文艺为人生”文学在产生与发展的过程中是与适应政治、社会的需求相辅相成的。不难看出这种文学潮流在泰国政治霸权主义扩张时生成，又在全球化的消费社会时期逐渐走向灭亡。泰国文学批评家认为其文学的立场是为泰国平民争取自由民主，以及国家政权迎来自民选，代表着广大民声，具有阶级斗争的色彩。军人霸权的灭亡是泰国人民争取自由民主胜利的象征，但以政治理想宣传为目标的“文艺为人生”文学又随社会、政治的变化而没落。泰国 20 世界末期文学写作在全球化语境中，借助了市

¹ 杨彬：《现实主义文学思潮在中国的百年嬗变》，《海南大学学报人文社会科学版》2003 年 3 月，第 68 页。

场经济以及新传媒技术的快速发展，形成了当代文学多元化格局。当代作者实现对个体人的价值的肯定，从而出现各种文学思潮和流派。

总结

综上所述，中国现实主义文学思潮与泰国“文艺为人生”文学思潮在整个发展过程中产生了共同与差异点。从时间方面看，中国现实主义思潮是“五四”新文学运动的精英在 20 世纪 20 年代引入中国，而泰国知识分子在 20 世纪 40 年代将“文艺为人生”文学思潮引进泰国文坛，两种思潮都是对主流思潮（古典文学）怀疑乃至否定，表现出文化外求、借助西方思想理论。更重要的是从事“文艺为人生”文学思潮的部分泰国激进作者受中国现代文学的影响，借鉴中国社会主义阶级斗争的视角来批判泰国传统文学的发展，从而引起当时泰国文坛的关注。两种思潮的历史进程与当时政治动荡有关联密切，中国统治者唤起中国学者、知识分子通过文学写作呼吁人民觉醒，共同建立新中国，从而构建了中国社会主义文学观念的基本形态；泰国知识分子则通过文学作品倡导民众觉醒，以实际行动抵抗当时军人霸权、争取自由民主以其社会和谐。实际上，泰国“文艺为人生”文学思潮也处于现实主义思潮的一部分，只不过泰国学者将它划分出来，显示其思潮强调以表达政治思想为主，甚至有的学者称之为社会主义文学。中国现实主义伴随着全球化波浪演变而走向多元化的道路；泰国“文艺为人生”文学思潮这词语则在泰国政治局稳定后消失，这是由于它一开始就被泰国文坛认为过于政治化、带有阶级斗争和社会革命的印迹，会导致社会各阶级分裂，因而之后没有再使用“文艺为人生”文学这个词语。两种思潮的诞生和发展深刻地影响两国整个文坛，同时也符合两国大变革的社会历史要求。

参考文献：

- 陈思和。2007。《中国现当代文学史教程》第二版。上海： 复旦大学出版社。
- 赫牧寰。2005。《现实、新写实、新现实》，《齐齐哈尔大学学报》（哲学社会科学版）。
- 李建。2005。《泰国近代文学的起因与发展》，《解放军外国语学院学报》第 1 期。
- 李欧、黄丽莎。2001。《泰国现当代小说发展述评》，《外国文学研究》第 1 期。
- 宋剑华。1999。《二十世纪中国现实主义文学运动之反省》，《文学评论》第 5 期。
- 童庆炳。2008。《文学教程理论》（第四版）。北京：高等教育出版社。
- 王嘉良、田汉。2006。《中国现当代文学》。杭州：浙江大学出版社。
- 杨彬。2003。《现实主义文学思潮在中国的百年嬗变》，《海南大学学报人文社会科学版》3 月。
- 张美君。2010。《试析泰国政治动荡的周期性》，《东南亚研究》第 3 期。
- 张锡镇。2009。《泰国民主政治的怪圈》，《东南亚研究》第 3 期。
- 周志强。2010。《现实主义与新世纪长篇小说的文体政治》，《艺术广角》第 6 期。

泰语:

- Anucha Chatruksa. **Political World View of Musicians' for life in Thai Society**, thesis of Master degree Program of Chiangmai University, 2000.
- Assanee Polajun. **The Article of Assanee Polajun**. Samanchon Publishing: Thailand, 1997.
- Bunjong Bamjedsin. **See Literature from Society, See Society from Literature**, “Atrs, Literature and Life”, Thammasart University Female Group, 1974.
- Chaisiri Samutwanit. **Political Literature between Oct 14, 1973-Oct 6, 1976 in Thailand**. Saitarn Press Bangkok.
- Dusit Siriluk. **An Analysis of Social-culture Reflections as appeared in Song for Life Composed and Sung by Saeng Thammada**, thesis of Master degree Program of Taksin University, Thailand 2004.
- Gunha Sangraya, Jedsada Thongrunroj. **Thai Modern Literature Condition**. Foundation for academic Institutions of Oct, 14, Bangkok 2003.
- Satian Juntimaton. **Life's Sake Literature in Thailand**. Chaophaya Press, Bangkok 1982.
- Smit Thanomsasana. **The Concept of Art for Life's Sake in 1949-1958**, thesis of Master degree Program of Thammasart University, Thailand 2005.
- Taweesak Pinthong. **Novel and Thai Politics on 1964-1978**. Rak Asorn Press, Bangkok 2003.
- Treesin Boonkajorn. **The Novel and Thai Society**. 《小说与泰国社会》, Chulalongkorn University Press, 1999.

บทแปล

การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมแนวสังคมนิยมจีนและ วรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย

แปลโดย ไพรินทร์ ศรีสินทร์¹

แนวคิดสังคมนิยมถือว่าเป็นแนวคิดหลักของโลกในสมัยศตวรรษที่ 19 และเป็นแนวคิดรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏในการเคลื่อนไหวด้านศิลปะวรรณกรรมช่วงที่ยุโรปกำลังยึดกุมอำนาจและสถาปนาอำนาจการเมืองโลกในช่วงนั้น อิทธิพลของแนวคิดนี้เริ่มมีบทบาทครอบงำแนวทางสร้างสรรค์วรรณกรรมจีนตลอดช่วงศตวรรษที่ 20 Tong Qingbing ได้กล่าวในหนังสือ “แบบเรียนทฤษฎีวรรณกรรม” ว่า “วรรณกรรมสังคมนิยมคือ รูปแบบวรรณกรรมที่เน้นจำลองความเป็นจริงตามทฤษฎีโดยไม่มีการเสริมแต่งใดๆ”² Liang Qichao ได้นำคำว่า “เขียนแบบสมจริง” มาใช้ในหนังสือที่เขาแต่งเรื่อง “อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนิยายกับการเมือง” เมื่อปี ค.ศ 1902 โดยให้คำอธิบายว่า “นวนิยายแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ นิยายแนวจินตนิยมและนิยายแนวสมจริง นิยายแบบแรกพยายามแต่งขึ้นตามโลกแห่งจินตนาการของผู้เขียน แต่นิยายประเภทหลังกลับนำเสนอโลกตามสภาพความเป็นจริงที่ถูกละเอียดหรือปกปิดไว้ดังที่เรียกว่า “ความเป็นจริง”³ หรืออาจกล่าวได้ว่า ลัทธิสังคมนิยมต้องการแสวงหาความเป็นทฤษฎี เปิดเผยสภาพแท้จริงของสังคมเป็นผู้พูดแทนกลุ่มคนอ่อนแอหรือผู้ยากจน ให้ภาพความรู้สึกของสามัญชนคนธรรมดาและจิตใจที่เป็นธรรม นักเขียนแนวหน้าของขบวนการ 4 พฤษภาคมของจีนรับเอาแนวคิดสังคมนิยมมาจากตะวันตก เพื่อชี้นำวรรณกรรมจีนไปสู่แนวทางแห่งความทันสมัย นับแต่นั้นมาแนวคิดสังคมนิยมจึงกลายเป็นกระแสแนวคิดที่สำคัญที่สุดของวงวรรณกรรมจีน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวรรณกรรมสมัยใหม่และวรรณกรรมร่วมสมัยจีน มหาวิทยาลัยซันตง สาธารณรัฐประชาชนจีน และอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

² Tong Qingbing, “แบบเรียนทฤษฎีวรรณกรรม” สำนักพิมพ์อุดมศึกษา 2008 พิมพ์ครั้งที่ 4 หน้า 180.

³ Zhou Zhiqiang, “ลัทธิสังคมนิยมกับการเมืองที่ปรากฏในนิยายขนาดยาว” วารสาร “จตุรัสศิลปะ” ฉบับ มิถุนายน 2010.

Wang Jialiang และ Tian Han ได้ระบุในหนังสือ “วรรณกรรมสมัยใหม่และวรรณกรรมร่วมสมัยจีน” ว่า “วรรณกรรม 4 พุทธศตวรรษ” สนับสนุน “วรรณกรรมมนุษยนิยม” อันเป็นผลสะท้อนจากกระแสความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์และประชาธิปไตยของการเคลื่อนไหว 4 พุทธศตวรรษ วรรณกรรมในยุคทศวรรษที่ 30 เป็นช่วงที่เปลี่ยนจาก “วรรณกรรมมนุษยนิยม” ไปสู่ “วรรณกรรมชนชั้น” เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปสังคมในยุคนั้น วรรณกรรมช่วงสงครามต่อต้านญี่ปุ่นเน้นความรักชาติ ...วรรณกรรมหลังสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในยุคทศวรรษที่ 70 ให้ความสำคัญต่อเรื่องชนชั้นและการเมือง ...วรรณกรรมยุคใหม่ก็กลับไปเรียกร้อง “การปลดปล่อยตนเอง” และ “จิตสำนึกมนุษย์”¹ หนังสือ “ประวัติวรรณกรรมสมัยใหม่” ของ Zhang Taoben และ Lin Zhihao ประเมินกระแสความคิดสังคมนิยมในจีนผ่านอุดมการณ์ทางการเมือง โดยแบ่งพัฒนาการของกระแสแนวคิดดังกล่าวออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงสังคมนิยมตะวันตก (ช่วงวรรณกรรมสมัยใหม่ “4 พุทธศตวรรษ”) ช่วงสังคมนิยมแบบโซเวียต (ยุคพันธมิตรฝ่ายซ้าย) และช่วงสังคมนิยมปฏิรูปแบบจีน (หลังทศวรรษที่ 40)² Zhou Zhiqiang ได้กล่าวไว้ในบทความ “ลัทธิสังคมนิยมกับการเมืองที่ปรากฏในนิยายขนาดยาว” ว่าในช่วงทศวรรษที่ 30 ของศตวรรษที่แล้ว เหมาดุ่นเป็นตัวแทนนักเขียนจีนที่นำเอาลัทธิสังคมนิยมมาใช้กับรูปแบบการสร้างสรรค์นวนิยายขนาดยาวของจีน³ เขามีความเห็น ว่า วรรณกรรมจีนช่วงสถาปนาประเทศ สร้างสรรค์จากเนื้อหาที่มุ่งเน้นจิตใจรักชาติและการปฏิบัติเป็นหลัก แต่วรรณกรรมสังคมนิยมจีนช่วงปลายศตวรรษที่ 20 กลับมีความหลากหลายมากขึ้น กล่าวโดยสรุป กระแสสังคมนิยมจีนมีพัฒนาการเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของยุคสมัย นับแต่นักเขียนสำคัญของขบวนการ 4 พุทธศตวรรษ เช่น หลู่ซิน เหมาดุ่นนำทฤษฎีตะวันตกและอาศัยทฤษฎีเหล่านั้นปฏิรูปวรรณกรรมจีน โดยต้องการให้เชื่อมต่อกับความจริงและทำลายขนบวรรณกรรมโบราณจนกระทั่งถึงปลายทศวรรษที่ 20 กระแสวรรณกรรมสังคมนิยมจีนยิ่งเติบโตขึ้นเรื่อยๆ และพัฒนามีความเป็นตัวของตัวเอง

¹ Wang Jialiang , Tian Han “วรรณกรรมสมัยใหม่และวรรณกรรมร่วมสมัยจีน สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเจ้อเจียง 2006 หน้า 3-4.

² Song Jianhua, “บทพินยวนการเคลื่อนไหวของวรรณกรรมสังคมนิยมจีนช่วงศตวรรษที่ 20”, “วารสารวิจารณ์วรรณกรรม” ฉบับ พฤษภาคม 1999 หน้า 83.

³ Zhou Zhiqiang “ลัทธิสังคมนิยมกับการเมืองที่ปรากฏในนิยายขนาดยาว” วารสาร “จตุรัสศิลปะ” ฉบับ มิถุนายน 2010.

วรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยมีส่วนคล้ายคลึงกับจีนตรงที่เป็นการนำเอาทฤษฎีจากตะวันตกเช่นกัน ด้วยเหตุที่นักเขียนก้าวหน้าของไทยหลายคนซึ่งนำเสนอแนวคิดนี้ ต่างเคยเคยศึกษาทฤษฎีมาร์กซิสต์และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดดังกล่าว และนำทฤษฎีนี้มาอธิบายพัฒนาการของวรรณกรรมไทย ดังนั้นวงการประพันธ์ไทยจึงเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นผลพวงของลัทธิสังคมนิยม บรรจง บรรเจิดศิลป์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะวรรณคดีและชีวิตไว้ว่า “ศิลปะวรรณคดีกำเนิดจากความจริงทางภววิสัย สะท้อนความเป็นจริงทางภววิสัย ขณะเดียวกันก็เด่นกว่าความเป็นจริงทางภววิสัย นั่นก็คือ ความหมายของความสัมพัทธ์ระหว่างศิลปะ วรรณคดี และชีวิต” บรรจงเคยใช้ชีวิตอยู่ในประเทศจีน และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดในสุนทรพจน์ของเหมาเจ๋อตงที่เขียนอันเกี่ยวกับแนวทางปฏิรูปวรรณกรรมจีน เขาเป็นผู้นำเสนอคำว่า “ศิลปะเพื่อชีวิต” สู่วงการวรรณกรรมไทย ในหนังสือ “มองวรรณคดีจากสังคม มองสังคมจากวรรณคดี” ของเขาได้ได้ใช้ทฤษฎีตะวันตกมาอธิบายพัฒนาการวรรณกรรมไทย และมีอิทธิพลต่อวงการวรรณกรรมไทยยุคนั้นพอสมควร เขาให้ความสำคัญต่อแนวคิดสังคมนิยมและพยายามเผยแพร่แนวคิดดังกล่าวผ่านงานเขียน โจมตีวัฒนธรรมแบบทุนนิยมซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักของไทย จนก่อให้เกิดการถกเถียงในวงการวรรณกรรมไทย ขณะเดียวกันนักเขียนก้าวหน้าอีกหลายคนเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว และเริ่มสร้างสรรค์งานที่สะท้อนชีวิตและสังคมตามความเป็นจริงมากขึ้น¹ จิตร ภูมิศักดิ์ ในนามปากกา “ทีปกร” ได้ให้ความหมายของศิลปะเพื่อชีวิตในหนังสือของเขาว่า “ศิลปะเพื่อชีวิต หมายถึง ศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ส่งผลสะท้อนอย่างใดอย่างหนึ่งไปยังประชาชน ผู้อ่าน ผู้ฟัง ผู้ดู คือ ศิลปะที่มีบทบาทอันสำคัญต่อชีวิตของผู้เสพศิลปะ คือ ศิลปะที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตทางสังคมของมวลประชาชน ศิลปะเพื่อชีวิตในทัศนะของประชาชน คือ ศิลปะที่ส่งผลสะท้อนอันมีคุณประโยชน์ไปยังชีวิตทางสังคมของมวลประชาชน คือ ศิลปะที่เปิดโปงให้ประชาชนมองเห็นต้นตอของความเลวร้ายของชีวิตในสังคม คือ ศิลปะที่ชี้แนะให้ประชาชนมองเห็นทางออกของชีวิตอันถูกต้องและพร้อมกันนั้น ก็ช่วยุให้มวลประชาชนต่อสู้และเคลื่อนไหวไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตอันดีกว่า”² ตรีศิลป์ บุญขจร นักเขียนและนักวิชาการชื่อดังของไทยอีกผู้หนึ่งเคยให้ความเห็นว่าต่อแนวคิดวรรณกรรมเพื่อ

1 บรรจง บรรเจิดศิลป์ “ศิลปะ วรรณคดีกับชีวิต กลุ่มผู้ทรงธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 2517 หน้า 27.

2 ชัยสิริ สมุทรวณิช “วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลา 16 - 6 ตุลา 19” สำนักพิมพ์สายธาร พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ หน้า25.

ชีวิตไว้ว่า ผู้เขียนวรรณกรรมแนวนี้นักควรวินิจฉัยชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา กรรมกร ผู้ยากไร้ เพื่อจะได้สร้างสรรค์งานเขียนเกี่ยวกับพวกเขาได้ดีขึ้น ตรีศิลป์เห็นด้วยว่า ศิลปะเป็นของมวลชน

พัฒนาการของวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยจากช่วงแรกเริ่ม เติบโตพัฒนาและก้าวไปจนถึงจุดเสื่อมสลายมีความเกี่ยวพันกับการเมืองไทยอย่างใกล้ชิด เมื่อเทียบกับวรรณกรรมแนวสังคมนิยมของจีนแล้ว จะเห็นได้ว่า ลัทธิสังคมนิยมของจีนมีบทบาทสำคัญต่อช่วงเปลี่ยนผ่านของวรรณกรรมจีนไปสู่ความทันสมัย ปัจจุบันนักเขียนจีนหลายคนยังยึดแนวคิดดังกล่าวเป็น “เข็มทิศ” สร้างสรรค์ผลงานของตน ขณะที่กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยถูกสังคมและรัฐมองว่ามีสัมพันธ์กับลัทธิสังคมนิยม ซึ่งตรงกันข้ามกับการเมืองแบบทุนนิยม และอุดมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักของชาติ ไม่ใช่กระแสความคิดที่มีผลต่อการพัฒนาวรรณกรรมโดยตรง ดังนั้นกระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยจึงแผ่วลงเรื่อยๆ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20

หน่ออ่อนของวรรณกรรมทั้งสองกระแส

การกำเนิดของแนวคิดสังคมนิยมในจีนมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านของประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิด จีนผ่านช่วงของการเป็นประเทศกึ่งศักดินากึ่งเมืองขึ้นมาสู่ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม ท่ามกลางความผันผวนทางการเมือง วรรณกรรมจีนจึงต้องปรับตัว โดยการหลุดพ้นจากรูปแบบวรรณคดีโบราณรูปแบบเก่าก้าวไปสู่วรรณคดีสมัยใหม่เต็มตัว เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ขบวนการเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม เพื่อปฏิรูปวรรณกรรมไปสู่ความทันสมัยจึงถือกำเนิดขึ้น ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวนอกจากจะต่อต้านวรรณกรรมยุคศักดินาโดยตรงแล้ว ยังสนับสนุนแนวทางสร้างสรรค์แบบสังคมนิยม นักเขียนและนักวิชาการจีนเห็นพ้องกันว่า การเคลื่อนไหวของลัทธิสังคมนิยมจะทำให้วรรณกรรมจีนก้าวพ้นจากยุคปิดกั้นของวรรณคดีโบราณ เข้าสู่ความทันสมัยทัดเทียมวรรณกรรมโลก ในตอนนั้นมีคำกล่าวว่า “ชี้แนะชีวิตมนุษย์ แก้ไขชีวิตมนุษย์ ยกกระตักจิตใจ ส่งเสริมให้ประชาชนกระตือรือร้นต่อสังคม”¹ จึงเห็นได้ว่า

¹ Song Jianhua, “บทพวนขบวนการเคลื่อนไหวของวรรณกรรมสังคมนิยมจีนช่วงศตวรรษที่ 20”, “วารสารวิจารณ์วรรณกรรม” ฉบับ พฤษภาคม 1999 หน้า 74.

วรรณกรรมแนว สัจนิยมของจีนตอนเริ่มแรกมุ่งไปที่จิตสำนึก “ส่วนตัว” เน้นให้ประชาชนปลดแอก เปลี่ยนแปลงระบบและวิธีคิดแบบเก่า รูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมสมัยใหม่ 4 พฤษภาจึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่หมด โดยเฉพาะรูปแบบการใช้ภาษา ได้มีการใช้ภาษาพูด หรือเรียกว่า “ไปฮัว” มาแทนภาษาโบราณหรือภาษาเขียน รูปแบบของวรรณกรรมทั้งนวนิยาย บทกวี ปกิณกคดี บทละครล้วนแต่ปรากฏร่องรอยแห่งความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย

ไทยต่างจากจีนตรงที่ไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเมื่อปี ค.ศ 1932 แต่สามารถกล่าวได้นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ประเทศไทยเป็นประเทศที่การเมืองมีความผันผวนมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง แต่อำนาจทางการเมืองตกอยู่ในมือทหารเป็นระยะเวลานาน เผด็จการทางทหารในอดีตก่อความวุ่นวายให้สังคมไทยเป็นอย่างมาก จนถูกต่อต้านจากคนไทยและประชาชนรู้สึกว่าการเมืองเลวร้าย ด้วยเหตุที่การเมืองผันผวนและสภาพที่โหดร้ายของสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้นักเขียนก้าวหน้าของไทยได้ขบคิดพิจารณาและทบทวนแนวคิดกับแนวทางการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ เพื่อหาทางสร้างสรรค์แนวทางการเขียนรูปแบบใหม่ ศรีบูรพาและเสนีย์ เสาวพงศ์เป็นนักเขียนก้าวหน้าของไทยยุคแรกๆ ที่นำแนวทางการเขียนนวนิยายแนวสัจนิยมเข้าสู่ไทย ซึ่งต่อมาภายหลังวงการวรรณกรรมไทยเรียกวรรณกรรมแนวนี้ว่า “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” นักเขียนทั้งสองท่านมีความรู้ภาษาอังกฤษอยู่ในเกณฑ์ดี และเคยเดินทางไปต่างประเทศ รวมถึงประสบการณ์ในการเรียนและใช้ชีวิตในต่างประเทศ ทำให้ส่งผลดีต่อการได้อ่านวรรณกรรมและทฤษฎีตะวันตกที่ถือว่าใหม่สำหรับสังคมไทยสมัยนั้น ทั้งศรีบูรพาและเสนีย์ เสาวพงศ์ได้เปิดโลกทัศน์และรูปแบบวรรณกรรมแนวใหม่ซึ่งต่างจากวรรณกรรมแนวเพื่อฝันซึ่งครองตลาดวรรณกรรมไทยในขณะนั้น

ไทยรับเอากระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตเข้ามาพร้อมกับการศึกษาวิจัยลัทธิมาร์กซ์ของนักวิชาการ นักคิด และนักเขียนของไทยสมัยนั้น นักวิชาการหัวก้าวหน้าของไทยรับแนวคิดมาร์กแบบโซเวียตเข้ามาราวปี 2490 โดยนำแนวคิดนี้มาอธิบายประวัติวรรณกรรมไทย ในปี 2493 อัครนิย พลจันทร์ได้เขียนบทความเรื่อง “ข้าเลื่องดูวรรณคดีไทย” ลงในนิตยสาร “อักษรสาสน์” โดยวิจารณ์พัฒนาการวรรณกรรมไทยด้วยมุมมองของการต่อสู้ทาง

ชนชั้น และได้ชี้ให้เห็นว่า วรรณกรรมแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ วรรณกรรมของชนชั้นศักดินา กับวรรณกรรมของชนชั้นล่างหรือวรรณกรรมของชนชั้นกรรมาชีพ เขาเห็นว่าวรรณคดีโบราณของไทยเป็นวรรณกรรมของชนชั้นศักดินา เป็นงานเขียนที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับความบันเทิงเริงรมย์ของชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นสูง การวิจารณ์วรรณคดีไทยเช่นนี้ในบริบทของประวัติศาสตร์ไทยขณะนั้นนับว่าเป็นการจุดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในวงการวรรณกรรมอย่างร้อนแรง

กระแสแนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมเพื่อชีวิตเข้าสู่ประเทศไทย โดยการชักนำของนักคิด นักเขียนก้าวหน้าไทยที่มีโอกาสไปศึกษาหรือใช้ชีวิตในต่างประเทศ อีกทั้งได้อ่านงานเขียนทฤษฎีของตะวันตก และนำแนวคิดดังกล่าวเข้ามาวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีโบราณไทย ประกอบกับสร้างสรรค์งานเขียนของตนตามทฤษฎีที่ได้รับรู้มา มีนักเขียนไทยบางคนกล่าวว่าเขาเคยอ่านงานเขียนที่นำเสนอแนวคิดของเหมาเจ๋อตง และมีบางคนเคยร่วมประชุมวรรณศิลป์จีนที่กรุงเหียนอัน ประเทศจีน จึงนับได้ว่า งานเขียนเพื่อชีวิตของไทยบางส่วนหรือทฤษฎีความคิดแนวสังคมนิยมของจีนมีอิทธิพลต่อกระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย

ถ้าหากพิจารณาจากแนวทางศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมแล้ว รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยทั่วไปเกิดจากสาเหตุใหญ่ 3 ประการคือ 1. การเปลี่ยนทางวัตถุนิยมครั้งใหญ่ของโลก 2. การเปลี่ยนทางจิตวิญญาณครั้งใหญ่ของโลก 3. การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง¹ การเกิดขึ้นของกระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยและวรรณกรรมสังคมนิยมของจีนล้วนแต่เกี่ยวพันกับสาเหตุหลักทั้งสามประการข้างต้น แต่สาเหตุสำคัญที่สุดของการเกิดแนววรรณกรรมสองกระแสของไทยและจีน คือ ปัจจัยทางการเมือง โดยเฉพาะปัจจัยทางการเมืองภายนอกของลัทธิจักรวรรดินิยม มีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของไทยและจีน การที่ทั้งสองประเทศเลือกแนวทางโค่นล้มระบอบศักดินา ก็เพื่อก้าวเข้าสู่ความทันสมัยให้ทัดเทียมตะวันตกในขณะนั้น

หลังจากพิจารณาบทเรียนจากประวัติศาสตร์และสถานการณ์ระหว่างประเทศในขณะนั้นแล้ว จีนเลือกที่จะเดินทางแนวสังคมนิยม แต่ไทยเลือกที่จะเดินทางไปสู่แนวทางประชาธิปไตย ทั้งไทยและจีนล้วนแต่เคยผ่านสภาพการถูกกดขี่ข่มเหงจากลัทธิล่าอาณานิคม

¹ Li Jian “พัฒนาการและสาเหตุการเกิดวรรณกรรมสมัยใหม่ของไทย” วารสารคณะภาษาต่างประเทศกองทัพบกแอกจีน ปี 2005 ฉบับที่ 1 หน้า 107.

ของตะวันตก เคยผ่านช่วงสงครามล่าเมืองขึ้น และถูกตะวันตกใช้กำลังบังคับให้ลงนามในสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมหลายฉบับ สิทธิเสรีภาพทางการค้าและการเมืองเคยถูกตะวันตกควบคุมไว้ รวมถึงการได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตของตะวันตกทั้งในไทยและจีน แต่สิ่งที่เราไม่สามารถปฏิเสธได้ก็คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าของตะวันตกสร้างความเข้มแข็งเกรียงไกรให้ประเทศเหล่านั้น และทำให้ประเทศและประชาชนของพวกเขาแข็ง ดังนั้นประสบการณ์และความรู้หลายอย่างควรค่าต่อการเรียนรู้ของเรา ปัญญาชนไทยและจีนล้วนแต่เห็นว่าควรมีการเรียนรู้แนวคิดและทฤษฎีตะวันตกขณะนั้น รวมถึงทฤษฎีและแนวคิดทางด้านวรรณกรรมด้วย การคุมคามของจักรวรรดินิยม ทำให้ประชาชนทั้งไทยและจีนต้องตระกัลปาก ปัญญาชนไทยและจีนเห็นว่าควรปรับเปลี่ยนแนวทางการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเมืองที่เปลี่ยนไปของโลก เพื่อช่วยยกระดับจิตใจและความรู้ของประชาชน จีนมีขบวนการเคลื่อนไหวทางวรรณกรรม 4 พุทธศตวรรษ ผลักดันวรรณกรรมจีนก้าวไปสู่แนวทางสังคมนิยม ขณะที่ไทยเลือกแนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิต ซึ่งเป็นแนวสร้างสรรค์วรรณกรรมรูปแบบใหม่ของทั้งสองประเทศในขณะนั้น แนวทางวรรณกรรมทั้งสองกระแสต่างบ่มเพาะแนวคิดการปฏิรูปประเทศและสังคมในอุดมคติให้เกิดแก่ประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวทางวรรณกรรม 4 พุทธศตวรรษของจีนเป็นการเตรียมพร้อมให้จีนก้าวเข้าสู่การเมืองระบบสังคมนิยม ขณะที่วรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยพยายามปลุกคนไทยให้เกิดจิตสำนึกต่อสู้การเมืองรูปแบบเผด็จการและแสวงหาความเป็นธรรมของสังคมในยุคนั้น กระบวนการสร้างสรรค์วรรณกรรมสังคมนิยมของจีนได้รับการสนับสนุนจากรัฐและประชาชนทั่วไป ขณะที่กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยถูกต่อต้านจากทางการ และถูกมองว่าเป็นการเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยมซึ่งเป็นขั้วตรงข้ามกับประเทศที่ดำเนินไปตามระบอบประชาธิปไตย ทำให้นักเขียนก้าวหน้าของไทยหลายคนถูกเพ่งเล็งทำร้ายและจับกุม รัฐบาลไทยเลือกที่จะนำการกำจัดภัยคุกคามของสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์มาใช้เป็นข้ออ้างโดยมองว่าความเคลื่อนไหวและงานเขียนของนักเขียนก้าวหน้าของไทยคุกคามการสถาปนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยและความมั่นคงของชาติ เป็นเหตุให้งานเขียนแนวนี้ไม่เป็นที่นิยมกว้างขวางนักในตลาดหนังสือ

พัฒนาการของวรรณกรรมทั้งสองกระแส

วรรณกรรมแนวสังคมนิยมของจีนเริ่มจากการเน้น “วรรณกรรมแนวมนุษยนิยม” แล้วก้าวไปสู่ “วรรณกรรมแนวปฏิรูป” ในยุคทศวรรษที่ 30 วรรณกรรมแนวปฏิรูปของจีนเป็นวรรณกรรมที่เน้นการต่อสู้ทางชนชั้นและรับใช้ชนชั้นล่าง ให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่แนวคิดการเมือง”¹ ในยุคนั้น วรรณกรรมกลายเป็นหนทางเผยแพร่แนวคิดการเมือง วรรณกรรมจีนยุคดังกล่าวจึงไม่ใช่วรรณกรรมบริสุทธิ์หรือเน้นความงามด้านวรรณศิลป์ แต่เป็นเครื่องมือทางการเมืองชนิดหนึ่ง “จิตวิญญาณของการปลดแอกถือเป็นแนวทางหลักของการสร้างสรรค์วรรณกรรมชนิดนี้ ซึ่งแน่นอนว่าลักษณะพิเศษของวรรณกรรมแนวนี้คือ เน้นการปลดแอกของชนชาติ จนบางครั้งก็ก้าวพ้น “การปลดแอกของมนุษยชาติ”² วรรณกรรม 4 พฤษภาคมให้ความสำคัญต่อ การปลดแอก “ส่วนบุคคล” แต่วรรณกรรมสังคมนิยมจีนช่วงทศวรรษที่ 30 ที่มี “กลุ่มสร้างสรรค์” และ “กลุ่มพระอาทิตย์” เป็นตัวแทนกลับมีเนื้อหาเน้นการปลดแอก “ส่วนรวม” การต่อสู้ทางชนชั้นและอุดมการณ์ทางการเมือง โดยได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีสัจนิยมของโซเวียต ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมสังคมนิยมจีนในยุคนี้จึงเลือกที่จะแสดงสภาพสังคมมากกว่าความงามทางวรรณศิลป์ นักเขียนไม่เพียงบรรยายสภาพสังคมตามความเป็นจริง ยังแสดงถึง “โลกในอุดมคติ” และความคาดหวังส่วนตัว นักเขียนและนักวิจารณ์วรรณกรรมจีนบางท่านเห็นว่าวรรณกรรมยุคทศวรรษที่ 30 ห่างไกลจากจุดมุ่งหมายของวรรณกรรม 4 พฤษภาคม หลูชิงระบุว่า “เหมือนกับกลุ่มสร้างสรรค์ที่นำเสนอ “ทฤษฎีปฏิรูปเพื่อชีวิต” ทำให้วรรณกรรมกลายเป็นเครื่องมือเผยแพร่ความคิดอย่างเดียว ซึ่งก็คือ การใช้วรรณกรรมเป็นบันไดปืนไปสู่หอคอยอุดมคติ”³

วรรณกรรมสังคมนิยมของจีนยุคทศวรรษที่ 40 อยู่ในยุคสงครามต่อต้านญี่ปุ่นและสงครามปลดแอกภายในประเทศ แนวคิดต่อต้านญี่ปุ่นและการปลดแอกเป็นแนวคิดหลักของวรรณกรรมยุคนี้ “กลุ่มเดือน 7” ประสบความสำเร็จในการผสมผสานความงามทางวรรณศิลป์

¹ Yang Bin “การเปลี่ยนแปลงของกระแสวรรณกรรมสังคมนิยมในรอบ 100 ปีของจีน” วารสารมหาวิทยาลัยไต้หวัน ฉบับสังคมศาสตร์ ฉบับมีนาคม 2003 หน้า 63.

² Wang Jiliang , Tian Han “วรรณกรรมสมัยใหม่และวรรณกรรมร่วมสมัยจีน” สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเจ้อเจียง 2006 หน้า 9.

³ Yang Bin “การเปลี่ยนแปลงของกระแสวรรณกรรมสังคมนิยมในรอบ 100 ปีของจีน” วารสารมหาวิทยาลัยไต้หวัน ฉบับสังคมศาสตร์ ฉบับมีนาคม 2003 หน้า 63.

เข้ากับคุณสมบัติของเครื่องมือเผยแพร่ความคิดการเมืองเข้าด้วยกัน นอกจากนั้นคำปราศรัยของประธานาธิบดีเหมาเจ๋อตงที่เมืองเหียนอัน ยังผลักดันให้เกิดกระแสวรรณกรรมทหารชาวนาและกรรมกร นักเขียนใน “เขตปลดแอก”¹ สร้างคุณูปการให้แก่วรรณกรรมแนวนี้มาก การสร้างสรรค์นวนิยายวีรบุรุษผู้ต่อต้านสงครามญี่ปุ่น เรียกร้องให้ชาวจีนต่อสู้ให้พ้นจากการถูกกดขี่ เพื่อนำจีนก้าวไปสู่ชีวิตใหม่หลังสงครามต่อต้านญี่ปุ่น แนวทางการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่เกี่ยวกับทหาร ชาวนาและกรรมกรจึงเป็นลักษณะพิเศษของวรรณกรรมสังคมนิยมจีนช่วงนี้

กระแสวรรณกรรมสังคมนิยมจีนช่วงทศวรรษที่ 50-70 นับว่ายิ่งห่างไกลจากความเป็นสังคมนิยมตามความหมายเดิมในช่วงวรรณกรรม 4 พฤษภาคมขึ้นทุกขณะ ความเป็นการเมืองในงานเขียนปรากฏชัดยิ่งขึ้น การสร้างสรรค์วรรณกรรมยุคนี้ “คือ การใช้รูปแบบศิลปะวรรณกรรมมาตอกย้ำความจำเป็นและความถูกต้องของการปฏิวัติเพื่อลัทธิประชาธิปไตยใหม่ของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นงานเขียนที่เผยแพร่แนวคิดพื้นฐานและความเป็นมาของพรรคคอมมิวนิสต์จีน”² เนื่องจากนักเขียนหลายคนเคยผ่านสงครามปลดแอกและประสบการณ์การต่อสู้ทางชนชั้นหรือไม่ก็เติบโตมาจากขบวนการวรรณกรรม 4 พฤษภาคม พวกเขาจึงนำเอาประสบการณ์ส่วนตัวมาผนวกเข้ากับงานเขียน แสดงเป้าหมายการเมืองอย่างชัดเจน แต่ก็มักเขียนยอดเยี่ยมบางคนสร้างสรรค์งานขึ้นเอกด้วยโลกทัศน์ส่วนตัว ผสมเข้ากับความงามทางวรรณศิลป์ เช่น “ร้านน้ำชา” ของเหลาเส่อ แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จีนผ่านร้านน้ำชา แหวกแนวจากเนื้อหาที่จำกัดอยู่แต่การนำเสนอแนวคิดทางการเมืองของงานเขียนยุคนั้น “เที่ยงคืน” ของเหมาตุ้น เป็นวรรณกรรมเอกอีกชิ้นหนึ่งที่โจมตีการกดขี่ข่มเหงของนายทุนที่ทำต่อชนชั้นล่าง ท่ามกลางสภาพวรรณกรรมที่มีความเป็นการเมืองและเน้นการต่อสู้ทางชนชั้นในบริบทพิเศษของยุคสมัยนั้น ทำให้วรรณกรรมสังคมนิยมจีนยุคนี้ทำลายคุณค่าของวรรณกรรม เนื้อหาของงานเขียนคับแคบ

¹ เขตปลดแอก คือ เขตอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในช่วงที่จีนยังไม่ได้สถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื่องจากขณะนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จีนยังไม่สามารถเอาชนะกองทัพก๊กมินตั๋งของเจียงไคเช็คและควบคุมอำนาจการเมืองไว้ได้ทั้งหมด นักเขียนในช่วงนั้นจึงสามารถแบ่งเป็นนักเขียนในเขตปลดแอกของพรรคคอมมิวนิสต์และเขตก๊กมินตั๋ง - ผู้เขียน.

² Yang Bin “การเปลี่ยนแปลงของกระแสวรรณกรรมสังคมนิยมในรอบ 100 ปีของจีน” วารสารมหาวิทยาลัยไต้หวัน ฉบับสังคมศาสตร์ ฉบับมีนาคม 2003 หน้า 74.

ลง กระแสวรรณกรรมแนวซ้ายจัดขยายวง จนนำไปสู่เหตุการณ์ “ปฏิวัติวัฒนธรรม” ของจีนที่ต่อเนื่องยาวนานนับ 10 ปี สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่าหากวัตถุหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งก้าวไปสุดขั้ว ในที่สุดก็ต้องล้มคว่ำลง

วงการวรรณกรรมไทยในปลายทศวรรษที่ 40 อยู่ในยุคของวรรณกรรมแนวเพื่อฝัน ที่นำผู้อ่านหลบหนีไปจากความเป็นจริงสู่โลกแห่งความฝันทั้งดงาม ทำให้นักเขียนส่วนหนึ่งเห็นว่า นักเขียนควรรับผิดชอบสังคมให้มากขึ้น และวงการวรรณกรรมไทยขนานนามนักเขียนกลุ่มนี้ว่านักเขียนก้าวหน้า พวกเขารู้สึกถึงความรับผิดชอบในงานเขียนของตนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง วงการวรรณกรรมไทยจึงเกิดการถกเถียงอย่างเผ็ดร้อนเกี่ยวกับรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมที่เป็นอยู่ นักเขียนไทยที่เคยได้รับอิทธิพลจากลัทธิสังคมนิยม นำเสนอแนวคิดผ่านงานเขียนว่าประชาชนคือ นายของสังคม ควรให้ประชาชนตัดสินใจตัดสินสภาพสังคม และนำเสนอแนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” ที่ค้านกับแนวคิด “ศิลปะเพื่อศิลปะ” ขึ้นมา นายผีหรืออัศนี พลงจันทร์และอุดม สีสุวรรณนักเขียนและนักวิจารณ์ไทยได้นำแนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” เข้าสู่วงการวรรณกรรมไทย และนำเสนอแนวคิดนี้ในนิตยสารแนวหน้าของยุคนั้น แนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเป็นปากเสียงแทนชนชั้นล่างของไทย เปิดโปงสภาพสังคมที่เป็นจริง และขบคิดพิจารณาสภาพความเป็นจริงในสังคมอย่างลึกซึ้ง อุดม สีสุวรรณต่อต้านการแสวงหา “ศิลปะเพื่อศิลปะ” และคิดว่าไม่ควรมีแนวคิดนี้อยู่ ควรมีแต่ “ศิลปะเพื่อชีวิต” เขาเสนอว่าศิลปะและวรรณกรรมควรมาจากชีวิต ศิลปะกับชีวิตมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก หลังจากนิตยสารชื่อดังที่มีอิทธิพลต่อวงการวรรณกรรมไทยขณะนั้น เช่น อักษรสาส์น นำเสนอบทความ “ศิลปะเพื่อชีวิต” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้าไทย งานเขียนแนวสังคมนิยมดังกล่าวก็ทยอยออกสู่บรรณพิภพ นักเขียนก้าวหน้าหลายคนยอมรับแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตด้วยสายตากว้างไกล และทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกระแส “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” ซึ่งเป็นงานเขียนที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในวงการวรรณกรรมไทย นักเขียนรุ่นเยาว์จำนวนหนึ่งพยายามแหวกขนบการเขียนเดิม ละทิ้งเนื้อหาวรรณกรรมที่นำเสนอชีวิตชนชั้นสูง โดยเก็บเกี่ยวข้อมูลจากความเป็นจริง เพื่อนำเสนองานเขียนที่สะท้อนความขัดแย้งในสังคมขณะนั้น ตลอดจนแสดงออกถึงความคิดทางการเมืองของตนเอง ศรีบูรพา (นามปากกาของกุหลาบ สายประดิษฐ์) และเสนีย์ เสาวพงศ์ถือเป็นนักเขียนก้าวหน้ารุ่นแรก นิยายเรื่อง

“ลูกผู้ชาย” ของ ศรีบูรพา สะท้อนความมีด้าของสังคมไทย และโจมตีเรื่องราวที่ไม่เป็นธรรมในสังคมขณะนั้น ผ่านเรื่องราวความรักระหว่างชายหญิง “ความรักของวัลยา” ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ กล่าวถึงวัลยาหญิงสาวยากจนที่ได้รับทุนไปศึกษาวิชาดนตรีที่ฝรั่งเศส วัลยาได้รับแนวคิดทันสมัยของยุโรปที่นั่น และได้พบกับหนุ่มไทยที่ทำงานเป็นกรรมการท่าเรือ ทั้งสองคนรักกันเพราะมีแนวคิดตรงกัน พวกเขาตั้งใจว่าเมื่อกลับเมืองไทยจะไปทำงานรับใช้มวลชนที่ชนบท “ปีศาจ” นิยายอีกเรื่องของเสนีย์ ดำเนินเรื่องช่วงเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา สะท้อนชีวิตที่ยากลำบากของผู้ใช้แรงงานกับชนบทไทย บรรยายการเติบโตทางความคิดของพระเอกซึ่งเป็นปัญญาชนฐานะยากจน กับนางเอกผู้ดีตระกูลสูง นวนิยายดังกล่าวได้รับการชื่นชมจากวงการวรรณกรรมไทยเป็นอย่างมาก นับว่าในช่วงนั้นนักเขียนก้าวหน้าหลายคนได้พยายามสร้างสรรค์งานเขียนด้วยมุมมองหลากหลาย เพื่อสะท้อนความขัดแย้งทางความคิดระหว่างใหม่กับเก่า เปิดโปงความเลวร้ายของสังคม คัดค้านเผด็จการ และเรียกร้องประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงปี 2494 เมื่อรัฐบาลทหารของจอมพลสฤษดิ์ ดำเนินนโยบายเข้มงวดกับการตรวจสอบกิจการหนังสือพิมพ์และการจัดพิมพ์หนังสือ คุณภาพสื่อมวลชนและนักเขียน ทำให้นักเขียนไทยและนักหนังสือพิมพ์ต่างเขียนบทความแสดงท่าทีไม่พอใจและต่อต้านการคุกคามจากรัฐบาล และได้จัดตั้ง “สมาคมพิทักษ์สิทธิเสรีภาพหนังสือพิมพ์” ขึ้น เพื่อคัดค้านมาตรการที่ไร้เหตุผลของทางการ และมีการจัดกิจกรรมเดินขบวนรักษาสันติภาพและต่อต้านสงครามเกาหลีในปี 2495 ทำให้รัฐบาลจับกุมนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์หลายคนด้วยข้อหาต่อต้านรัฐบาลและเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยม เหตุการณ์ครั้งนั้นเรียกว่า “กบฏสันติภาพ” นักหนังสือพิมพ์และนักเขียนก้าวหน้าหลายคนถูกคุมขัง เมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า พัฒนาการของวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยต้องประสบอุปสรรคนานัปการ นักเขียนก้าวหน้าของไทยในสายตารัฐบาลถูกมองว่าเป็น “ผู้บ่อนทำลาย” หรือ “กบฏ” คุกคามความมั่นคงของชาติ หลังจากที่ยุปัญญาชนเหล่านี้ออกจากเรือนจำ ก็ยังสร้างสรรค์งานเขียนเพื่อชีวิตอย่างต่อเนื่อง พยายามใช้งานเขียนเป็นอาวุธ ต่อต้านเผด็จการทหาร ความเลวร้ายของสังคมและการฉ้อราษฎร์บังหลวง จิตร ภูมิศักดิ์เป็นหนึ่งในปัญญาชนเหล่านี้ บทความ “ศิลปะเพื่อประชาชน” และ “ศิลปะเพื่อชีวิต” ของเขาได้อธิบายความแตกต่างของความคิดสองกระแสให้ชัดเจนขึ้น

วงการวรรณกรรมไทยเห็นว่า ช่วงปี 2501-2507 จัดว่าเป็น “ยุคมืด” ทางปัญญาของไทย ในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์มักจะทำเรื่องป้องกันคอมมิวนิสต์ เพื่อปิดหนังสือพิมพ์ และจับกุมนักเขียน นักหนังสือพิมพ์หลายคน รวมถึงการสั่งห้ามการอ่านหนังสือหรืองานเขียนที่รัฐบาลสงสัยว่าเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยม เสรีภาพของนักเขียนไทยถูกคุกคามอย่างหนัก ทำให้บางคนหลบหนีเข้าป่า บางคนหลบไปต่างประเทศ ไม่ก็เข้ามาร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์ไทย นักเขียนอย่างศรีบูรพาถูกลี้ภัยไปอยู่ประเทศจีน เสนีย์ เสาวพงศ์ยุติงานเขียนและหันไปทำงานการทูต มีแต่เพียงจิตร ภูมิศักดิ์ที่ยืนหยัดสร้างงานเขียนอยู่ในคุก ผลงานของเขาสะท้อนชีวิตของชนชั้นล่างที่ยากลำบากขณะตกอยู่ใต้การปกครองของเผด็จการทหาร และโจมตีเล่ห์เหลี่ยมเพทุบายของผู้นำไทยขณะนั้น

ไทยดำเนินการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่เพียงเปลือกนอกเท่านั้น การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างทหารและพลเรือนเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน อีกทั้งยังเกิดการแทรกแซงจากกองทัพ เพื่อล้มล้างรัฐธรรมนูญอยู่บ่อยครั้ง งานวิจัยหลายชิ้นของต่างชาติระบุว่าผู้ปกครองที่เป็นทหารช่วงชิงอำนาจและมุ่งกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัว ก่อความวุ่นวายให้การเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม สนับสนุนการฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้สังคมและเศรษฐกิจไทยพัฒนาไปอย่างเชื่องช้า วิถีชีวิตชาวไทยลำบากยิ่งขึ้น การที่จิตสำนึกทางการเมืองของคนไทยไม่สูง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือช่วงชิงอำนาจ โดยไม่มีมาตรการหรือนโยบายที่จะสร้างวัฒนธรรมและองค์ความรู้ด้านการเมืองแบบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน เมื่อการเมืองผ่นคนหลายคนไทยจึงรู้สึกว่าการเมืองตกอยู่ภายใต้การปกครองของทหารมาเป็นเวลานาน เป็นเหตุให้เศรษฐกิจตกต่ำ ถ้าหลัง ขณะเดียวกันปัญญาชนและนักวิชาการชั้นนำของไทยก็ตระหนักถึงเรื่องนี้ และเห็นด้วยกับการวิเคราะห์และพินิจพิจารณาสภาพสังคมไทยขณะนั้นกันใหม่ เพื่อนำไทยไปสู่หนทางฟื้นฟูประเทศ

หลังจากที่นักเขียนก้าวหน้าของไทยหลายคนลี้ภัยการเมืองไปต่างประเทศหรือเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ไทยแล้ว กระแสการเผยแพร่งานวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้คึกคักมีชีวิตชีวาอยู่ตามสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ นักศึกษาได้พากันจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมวรรณกรรมต่างๆ และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวรรณกรรมอยู่เนืองๆ ทำให้กระแสดังกล่าวฟื้นตัวขึ้นมาอีก เหล่านักศึกษาได้นำงานเขียนของนักเขียนก้าวหน้าในอดีตอาทิ อศนีย์ พลจันทร

เสนีย์ เสาวพงศ์ จิตร ภูมิศักดิ์มาจัดพิมพ์ใหม่ เป็นการเพิ่มคุณค่าให้งานเขียนดังกล่าว และจุดกระแสความสนใจให้แก่คนรุ่นใหม่ในขณะนั้น ความสนใจทางการเมืองของนักศึกษาค่อย ๆ เพิ่มขึ้นขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงทศวรรษที่ 70 เมื่อได้อ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิตก็ยิ่งทำให้พวกเขามีความหวังในการปฏิรูปการเมืองในช่วงนั้น อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลทหารและนักศึกษาตึงเครียดจนถึงขั้นเลวร้ายมากในช่วงนั้น ปัญญาชนไทยเห็นว่ามีแต่ทำลายเผด็จการทหารให้ สิ้นซาก ความขัดแย้งในสังคมจึงหมดไป ประเทศชาติจึงเกิดความสมานฉันท์ กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตเติบโตถึงขีดสุด บรรดานักเขียนรุ่นใหม่ทยอยสืบทอดอุดมการณ์สร้างสรรค์วรรณกรรมตามแบบคนรุ่นก่อนหน้านั้น งานเขียนเหล่านี้สะท้อนความขัดแย้งระหว่างเผด็จการทหารกับนักศึกษา กรรมกรและชาวนา เรียกร้องให้มวลชนเกิดจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่ออิสรเสรีภาพและประชาธิปไตย งานเขียนจำนวนมากเป็นการระบายความรู้สึกทางการเมืองที่อัดอั้นมาเป็นเวลานานและแสดงถึงความคาดหวังถึงการเมืองในอนาคตดี เป็นการกล่าวถึงการสร้างสถาบันและกลไกการเมืองที่เหมาะสม เพื่อพลิกฟื้นประเทศให้ดีขึ้น และเดินทางไปสู่แนวทางประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง บรรดาวรรณกรรมเหล่านี้ทำให้คนไทยตระหนักถึงผลร้ายที่เผด็จการทหารสร้างขึ้น และนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมในสังคม ผลักดันให้ปัญญาชนและมวลนักศึกษาเกิดความคิดปฏิรูปการเมืองและสังคม เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นการต่อต้านรัฐบาลทหารที่ประทุขึ้น ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่ามีปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของแนวคิดที่ได้จากกระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่มีต่อปัญญาชนและนักศึกษา หลังจากเหตุการณ์นองเลือดทั้งสองเหตุการณ์ เผด็จการทหารถูกโค่นล้ม ผู้นำรัฐบาลต้องลี้ภัยการเมืองไปต่างประเทศ และสิ้นสุดยุคเผด็จการทหารอันยาวนาน เริ่มเข้าสู่ยุคการเมืองที่ปกครองโดยชนชั้นกลาง การเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยของนักศึกษาทั้งสองครั้ง ประสบความสำเร็จในการผลักดันอำนาจการเมือง และเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการเมืองไทย ที่หลุดพ้นจากเผด็จการทหารเริ่มก้าวไปสู่หนทางประชาธิปไตย

หากพิจารณาถึงพัฒนาการของกระแสวรรณกรรมสำนึกนิยมของจีนและวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยแล้ว จะเห็นว่าแนววรรณกรรมทั้งสองกระแสได้มีพัฒนาในลักษณะเฉพาะตนตามสภาพการณ์สังคมบ้านเมือง กระแสวรรณกรรมทั้งสองรูปแบบต่างมีความสัมพันธ์กับการเมืองอย่างใกล้ชิด แม้ว่าท่ามกลางพัฒนาการของกระแสวรรณกรรมสำนึกนิยมจีนจะเต็ม

ไปด้วยการถกเถียงด้านศิลปะและวรรณศิลป์หลายครั้ง แต่วรรณกรรมดังกล่าวก็เดินทางไปสู่หนทางการสร้างประเทศตามระบอบสังคมนิยม ขณะที่กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยเน้นการต่อต้านเผด็จการทหารเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้นักเขียนก้าวหน้าและปัญญาชนไทยจึงมักถูกจับกุมหรือถูกสังหารด้วยข้อหาต่อต้านระบอบประชาธิปไตย และสนับสนุนแนวทางสังคมนิยม แต่ที่ไม้อาจปฏิเสธได้ก็คือ แนวทางวรรณกรรมสองกระแสมีจุดร่วมอยู่ที่ความเป็นการเมืองในงานวรรณกรรม สะท้อนการต่อสู้ทางชนชั้นและการเมืองเป็นหลัก ชี้นำและชี้แนะแนวความคิดการเมืองให้ผู้อ่าน ทั้งกระแสวรรณกรรมสังคมนิยมของจีนและวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยต่างก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศ ปัญญาชนจีนเป็นเหยื่อในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม “เพราะการปฏิวัติวัฒนธรรมแรกเริ่มก็มาจากการโจมตีด้านศิลปะ และวัฒนธรรมเป็นสำคัญ”¹ สิ่งที่ไม่เหมือนกับจีนก็คือเหตุการณ์นองเลือดในปี 1973 และ 1976 มีจุดประสงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยใช้วรรณกรรมเพื่อชีวิตกระตุ้นให้ปัญญาชนและนักศึกษาไทยตื่นตัวและเกิดความคิดต่อต้านจนโค่นล้มเผด็จการทหารในที่สุด

วรรณกรรมทั้งสองกระแสในยุคโลกาภิวัตน์

เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลง วงการวิชาการจีนต่างอภิปรายกันถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะ วรรณกรรมกับการเมือง โดยมุ่งไปที่ปัญหาวรรณกรรมควรรับใช้การเมืองหรือไม่ วงการวรรณกรรมจีนจึงมีการทบทวนแนวคิดซ้ำๆ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นของการปฏิวัติวัฒนธรรม กล่าวโดยรวม จีนได้มีการศึกษาวิจัยปัญหาดังกล่าวข้างต้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อแนวทางพัฒนาวรรณกรรมสังคมนิยมของจีน วรรณกรรมแนวนี้ของจีนได้หวนคืนไปสู่กระแสแนวคิดของการเคลื่อนไหวด้านวรรณกรรม 4 พฤษภาคม โจมตีความเลวร้ายของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น และอาภินาญวิพากษ์วิจารณ์ความพิกลพิการของสังคมจีน วรรณกรรมชิ้นเอกช่วงทศวรรษ 70 ของปาจิน นักเขียนชื่อดังจีน ทำให้ผู้อ่านได้รู้ถึงความผิดพลาดของการปฏิวัติวัฒนธรรม “ผลงานเรื่อง “บันทึกความคิดเรื่อยเปื่อย” ของปาจิน เรียกร้องให้คืนสู่จิตวิญญาณการเคลื่อนไหว

¹ Chen Sihe “แบบเรียนประวัติวรรณกรรมจีนสมัยใหม่และร่วมสมัย” เล่ม 2 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยฟู้ตัน 2007 หน้า 162.

4 พฤษภาด้วยความเจ็บปวด และเขาพยายามใช้งานเขียนเรื่องนี้กลับไปหาอุดมการณ์ดังกล่าวของตน”¹

เมื่อจีนดำเนินนโยบายปฏิรูประบบเศรษฐกิจและเปิดกว้างสู่ต่างประเทศในปี 2521 ทำให้จีนเจริญรุดหน้าและพัฒนาไปทุกด้าน ตั้งแต่วิถีชีวิตและการเมือง อภิปรายเกี่ยวกับศิลปะและวรรณกรรมว่าเขาคัดค้านการใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือรับใช้การเมือง ด้วยเหตุนี้ในช่วงทศวรรษที่ 80 ของศตวรรษที่ 20 รูปแบบวรรณกรรมของจีนจึงมีความหลากหลายยิ่งขึ้น นอกจากจะเกี่ยวข้องกับความคิดและแนวทางการสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนไป ยังสัมพันธ์กับค่านิยมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการดำเนินรอยตามลักษณะที่หลากหลายของพัฒนาการวรรณกรรมยุคใหม่ โดยให้ความสำคัญกับทฤษฎีวรรณกรรมสากลใหม่ๆ และนำมาปรับใช้จนได้ผลดี เกิดเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกกันว่า “ร้อยปราชญ์หลากหลายสำนัก” ขึ้น กระแสวรรณกรรมสังคมนิยมและแนวทางสร้างสรรค์แบบอื่นต่างแข่งขันพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ปัญญาชน นักเขียนและนักวิจารณ์จีนต่างเห็นพ้องกันว่า ลำพังแต่อาศัยแนวสังคมนิยมเป็นหลักในการสร้างสรรค์งานเขียนอย่างเดียว ไม่สอดคล้องกับยุคสมัยและสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ลัทธิสังคมนิยมจะต้องหากรอบแบบที่ซ้ำซากจำเจ หลอมรวมกับวิธีสร้างสรรค์แนวอื่น เพื่อให้ได้ระบบแนวคิดที่หลากหลาย และกลายเป็นรูปแบบสังคมนิยมใหม่ ในบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์ที่ลัทธิสมัยใหม่ ลัทธิหลังสมัยใหม่ปรากฏขึ้นในสังคมโลก ย่อมมีผลกระทบต่อลัทธิสังคมนิยม และมีแนวโน้มที่จะทำให้กระแสวรรณกรรมสังคมนิยมจีนเกิดความสับสนขึ้น Zhou Zhiqiang อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบนิยายในศตวรรษใหม่ของจีนว่า “หลังจากทศวรรษที่ 90 นวนิยายของจีนเปลี่ยนจากการเน้นประสบการณ์ส่วนรวมมาเพื่อให้มีความสำคัญกับประสบการณ์ส่วนตัว”² นับจากนั้นจะเห็นได้ว่าวรรณกรรมสังคมนิยมจีนเปลี่ยนจากที่เน้นแก้ไขสังคม “ส่วนรวม” มาเป็นเน้นเรื่อง “ส่วนตัว” ละทิ้งการแสดงออกถึงวาทกรรมชนชั้นกับอุดมการณ์ทางการเมือง นิยายสมัยใหม่เหล่านี้ไม่ได้สะท้อนปัญหาประเทศหรือความเป็นจริงในสังคมโดยตรงไปตรงมาอีกต่อไป แต่แสดงออกถึงความวุ่นวายสับสนของมนุษย์เป็นการส่วนตัวท่ามกลางสังคมโลกาภิวัตน์ ทำให้วรรณกรรมสังคมนิยมจีนมีช่องว่างในการพัฒนาอีกมาก ในยุคที่กระแสแนวคิด

¹ Chen Sihe “แบบเรียนประวัติวรรณกรรมจีนสมัยใหม่และร่วมสมัย” เล่ม 2 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยฟู้ตัน 2007 หน้า 190.

² Zhou zhiqiang “ลัทธิสังคมนิยมกับการเมืองในตัวของนิยายจีนศตวรรษใหม่” มุมศิลปะ 2006 ฉบับ 6 หน้า 51.

วรรณกรรมหลากหลายซึ่งปะทะกันอยู่ วรรณกรรมสังนียมยังคงเป็นกระแสหลักของวงการวรรณกรรมจีน โดยสังเกตได้จากผลงานที่ได้รับรางวัลด้านวรรณกรรมของจีนปัจจุบัน เช่น รางวัลวรรณกรรม “โครงการวันแรงงาน” รางวัลวรรณกรรมเหมาตุน ส่วนใหญ่จะเป็นงานแนวสังนียม”¹

สิ่งที่ไทยเหมือนกับจีนก็คือปลายทศวรรษที่ 70 วงการวรรณกรรมไทยได้พบทวนเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย วรรณกรรมเพื่อชีวิตสะท้อนปรากฏการณ์ด้านลบของเหตุการณ์นองเลือดในปี 2516 และ 2519 อย่างเฉียบคม เนื้อหางานเขียนให้ความรู้สึกปวดร้าว สะท้อนอุดมคติที่ไม่อาจเกิดขึ้นจริงในช่วงการเติบโตทางความคิดและความเชื่อมั่นที่ลดลง งานเขียนบางชิ้นสะท้อนความผิดหวังจากการต่อสู้ทางชนชั้น นักวิจารณ์วรรณกรรมไทยเห็นว่างานเขียนเหล่านี้ได้หลุดพ้นจากสภาพไร้การเมือง มีความงามทางวรรณศิลป์ยิ่งกว่าเดิม และนับวันจะสมบูรณ์แบบมากขึ้น เช่น “ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง” ของอัศศิริ ธรรมโชติ พูดถึงแม่ในชนบทที่รอการกลับมาของลูกชายที่ไปร่วมเหตุการณ์เดือนตุลาในเมืองหลวง หรือบทกวีรางวัลซีไรต์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์เรื่อง “เพียงความเคลื่อนไหว” ที่กล่าวถึงความหวังที่ดีกว่าในอนาคตและการปฏิรูปการเมือง หลังทศวรรษที่ 90 เมื่อเผด็จการหมดอำนาจลง การเมืองไทยจึงเริ่มพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ เมื่อสภาพทหารแทรกแซงการเมือง และเผด็จการทหารค่อยๆ หายไปจากเมืองไทย กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตก็พลอยเจือจางลงไปด้วย กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยเติบโตและพัฒนาขึ้นตามความต้องการของสภาพสังคมและการเมือง จึงเห็นได้ว่ากระแสวรรณกรรมดังกล่าวขยายวงกว้างในช่วงที่ไทยตกอยู่ในยุคเผด็จการทางทหาร และค่อยๆ เชื่อมลงในยุคสังคมบริโภคนิยมโลกาภิวัตน์ นักวิจารณ์วรรณกรรมไทยเห็นว่าจุดยืนของวรรณกรรมเพื่อชีวิตก็เพื่อช่วงชิงสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยให้สามัญชน เพื่อให้อำนาจการเมืองมาจากการเลือกตั้ง เป็นตัวแทนปวงชน จึงมีลักษณะพิเศษของการต่อสู้ทางชนชั้น ความดับสูญของเผด็จการทหารถือเป็นสัญลักษณ์ของชัยชนะการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชน และการเผยแพร่อุดมคติการเมืองเป็นหลักของวรรณกรรมเพื่อชีวิตก็พลอยเสื่อม

¹ Yang Bin “การเปลี่ยนแปลงของกระแสวรรณกรรมสังนียมในรอบ 100 ปีของจีน” วารสารมหาวิทยาลัยไต้หวัน ฉบับสังคมศาสตร์ ฉบับมีนาคม 2003 หน้า 68.

สลายไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมและยุคสมัย ในบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์ปลาย ศตวรรษที่ 20 ของไทย ทำให้วงการวรรณกรรมเกิดความหลากหลายไปตามพัฒนาการของ สื่อสมัยใหม่และสังคมการตลาดที่เติบโตอย่างรวดเร็ว นักเขียนยุคใหม่ของไทยนิยมแสดงถึง ความเป็นตัวของตัวเอง และยังมีแนวคิดวรรณกรรมหลากหลายสำนักเกิดขึ้นอีกมากมาย

บทสรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า พัฒนาการของกระแสวรรณกรรมแนวสังคมนิยมของจีน และวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยมีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่าง ปัญญาชนและนักเขียน ชื่นนำของจีนช่วงการเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคมแนวคิดสังคมนิยมเข้ามาในประเทศไทยช่วงทศวรรษที่ 20 ของศตวรรษที่ 20 ขณะที่ปัญญาชนไทยนำแนวคิด “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” เข้าสู่การ วรรณกรรมในช่วงทศวรรษที่ 40 แนวคิดทั้งสองกระแสต่างตั้งคำถามและปฏิเสธแนว วรรณกรรมโบราณหรือรูปแบบเนื้อหาวรรณกรรมที่มีอยู่แต่เดิม ตลอดจนเป็นการเรียนรู้หิบบ ยืมแนวคิดมาจากตะวันตก สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ นักเขียนก้าวหน้าไทยบางส่วนได้รับอิทธิพล จากวรรณกรรมสมัยใหม่จีน และนำมามองของการต่อสู้ทางชนชั้นของระบอบสังคมนิยมจีน มาวิพากษ์วิจารณ์พัฒนาการวรรณคดีโบราณของไทย ทำให้วงการวรรณกรรมสมัยนั้นตื่นตัว ขึ้นมาก ประวัติการพัฒนาวงการวรรณกรรมทั้งสองรูปแบบมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความ สันคลอนทางการเมืองในขณะนั้น ผู้ปกครองจีนเรียกร้องให้นักวิชาการและปัญญาชน กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัว ร่วมสถาปนาประเทศสาธารณประชาชนจีนผ่านงานเขียน และ นำไปสู่การปูพื้นฐานของแนวคิดวรรณกรรมสังคมนิยมแบบจีน ปัญญาชนไทยสร้างจิตสำนึก ทางการเมืองให้คนไทยผ่านงานเขียน เพื่อให้ต่อต้านเผด็จการทหาร และให้ได้มาซึ่ง ประชาธิปไตยและความสมานฉันท์ในสังคม ในความเป็นจริง กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิต ของไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีสังคมนิยม เพียงแต่นักวิชาการไทยเน้นว่าวรรณกรรมดังกล่าว แสดงแนวคิดการเมืองเป็นหลัก จึงให้ชื่อเฉพาะว่า วรรณกรรมเพื่อชีวิต หรือแม้กระทั่ง เรียกว่า วรรณกรรมสังคมนิยม วรรณกรรมสังคมนิยมของจีนก้าวไปสู่ความหลากหลายพร้อม กับคลื่นโลกาภิวัตน์ คำว่า “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” ของไทยจางหายไปพร้อมกับเสถียรภาพ การเมืองไทยที่เข้มแข็งขึ้น เนื่องจากกระแสวรรณกรรมดังกล่าวของไทยเมื่อแรกเริ่มถูก วงการวรรณกรรมมองว่ามีความเป็นการเมือง และมีร่องรอยของการต่อสู้ทางชนชั้น

ตลอดจนการปฏิรูปสังคม จนอาจทำให้เกิดการแตกแยกในสังคมไทย การเกิดขึ้นและ
พัฒนาการของกระแสวรรณกรรมทั้งสองส่งผลสะท้อนอย่างลึกซึ้งต่อการวรรณกรรมสอง
ประเทศ ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับบริบทของประวัติศาสตร์และสังคมของสองประเทศ

บรรณานุกรม

(เฉพาะงานเขียนภาษาไทย)

กันหา แสงรายา, เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. 2546. **ปริทรรศน์วรรณกรรมไทยสมัยใหม่.**

กรุงเทพฯ: มุลนิธิสถาบันวิชาการ 14 ตุลา.

ชัยสิริ สมุทรวณิช. **วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลา 16 - 6 ตุลา 19.** กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์สายธาร พิมพ์ครั้งที่ 2

ดุสิต ศิริลักษณ์. 2547. **บทวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทเพลงเพื่อชีวิตของ**

แสง ธรรมา. วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ตรีศิลป์ บุญขจร. 2542. **นวนิยายกับสังคมไทย. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. 2546. **นวนิยายกับการเมืองไทยปี พ.ศ. 2507-2522.** กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์รักอักษร

บรรจง บรรเจิดศิลป์. 2517. **ศิลปะ วรรณคดีกับชีวิต กลุ่มผู้ทฤษฎีธรรมศาสตร์.** กรุงเทพฯ

สมิทธิ์ ถนอมสาสนะ. 2547. **แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะเพื่อชีวิตปี 2492-2501. วิทยานิพนธ์**

ระดับมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เสถียร จันทิมาธร. 2525. **สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

เจ้าพระยา

อนุชา นัตรรักษา. 2543. **โลกทัศน์ทางการเมืองของคนตรีเพื่อชีวิตในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์**

ระดับมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อัศนีย์ พลจันทร. 2540. **บทความของอัศนีย์ พลจันทร.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สามัญชน